

УДК 341.45

Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України

Н. М. Ахтирська, кандидат юридичних наук, доцент,
головний науковий співробітник
відділу науково-методичного забезпечення
діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України
Національної школи суддів України

Узагальнено судову практику застосування законодавства щодо приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Встановлені підстави для скасування ухвал судів першої інстанції, виявлені причини неоднозначного тлумачення норм кримінального процесуального законодавства. Запропоноване обґрунтування розмежування інституту розгляду судом питання про виконання вироку суду іноземної держави та інституту приведення його у відповідність.

Ключові слова: виконання вироку, міжнародне співробітництво, кримінальне провадження.

Ахтырская Н.М. Рассмотрение судом вопросов о приведении приговора суда иностранного государства в соответствие с законодательством Украины

Обобщена судебная практика применения законодательства о приведении приговора суда иностранного государства в соответствии с законодательством Украины. Установлены основания для отмены определений судов первой инстанции, причины неоднозначного толкования норм уголовного процессуального законодательства. Предложено обоснование разграничения института рассмотрения судом вопроса об исполнении приговора суда иностранного государства и института приведения ее в соответствие.

Ключевые слова: исполнение приговора, международное сотрудничество, уголовное производство.

Axtyrskya Natalia. Consideration by court of a question of reduction of a sentence of court of the foreign state according to the legislation of Ukraine

Generalization and the analysis of jurisprudence of application of the legislation on reduction of a sentence of court of the foreign state according to the current legislation of Ukraine is made. The bases for cancellation of definitions of courts of the first instance, the reason of ambiguous interpretation of standards of the criminal procedural legislation are established, justification of differentiation of institute of consideration by court of a question of execution of a sentence of court of the foreign state and institute of its reduction in compliance is offered.

Key words: sentence execution; the international cooperation, criminal proceedings.

Порядок передачі для відбування покарання громадян однієї держави, засуджених судами інших держав, врегульовано Конвенцією ООН «Про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є»¹, Конвенцією Ради Європи про передачу засуджених осіб², Європейською конвенцією про міжнародну дійсність кримінальних вироків³ тощо. У законодавстві передбачені функції Міністерства юстиції України щодо розгляду запиту (клопотання) про передачу громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для відбування покарання. Особлива роль у даному питанні міжнародного співробітництва належить суду, який вирішує питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України.

Питання міжнародного співробітництва, з точки зору визнання вироків іноземних держав та приведення їх у відповідність до законодавства України, розглядалися В.М. Філатовим та З. П. Бортновською⁴. Однак зміни в законодавстві викликали потребу узагальнення практики його застосування.

До прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012р.⁵, окремо не врегульовувався порядок розгляду проваджень зазначеної категорії, що призводило до значних розбіжностей при вирішенні судами таких питань, як визначення підсудності, розгляд справи судом колегіально чи одноособово, визначення обсягу процесуальних прав засудженого та процесуального порядку розгляду справи. Складність у діяльності суду пояснюється низкою факторів. По-перше, суди мають керуватися конвенційними вимогами та міжнародними договорами України, що створює певні проблеми, оскільки потрібно враховувати дату набрання чинності договором не лише стосовно України, а й держави винесення вироку. По-друге, суд повинен враховувати вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁶. Ст. 5 цієї Конвенції заборонено будь-яке позбавлення особи її свободи, за кількома винятками, зокрема у випадку законного ув'язнення особи після її засудження компетентним судом. З цього положення випливає те, що для відбування особою, засудженою іноземним судом, покарання на території України повинна існувати правова база для визнання такого вироку суду іноземної держави. Водночас зазначена Конвенція допускає відмову особи від прав, які їй гарантовані, якщо така відмова висловлена у чіткій спосіб і не є вимушеною (рішення у справі «Пуатрімоль проти Франції» (Poitrimol v. France) від 23 листопада 1993 р., заява № 14032/88, п. 31)⁷.

¹ Конвенція ООН «Про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є» від 19.05.1978р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_831

² Конвенція Ради Європи «Про передачу засуджених осіб» від 21.03.1983р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025

³ Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 28 мая 1970р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341

⁴ Філатов В.М. Практика застосування судами міжнародних договорів України щодо визнання і виконання вироків іноземних судів [Електронний ресурс] / В.М. Філатов, З.П. Бортновська. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b>.

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 12.04. 2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

⁶ Там само.

⁷ Філатов В.М., Бортновська З.П. Цит. праця.

Клопотання Міністерства юстиції України про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України, відповідно до ч. 3 ст. 609 КК України, розглядає суд першої інстанції за останнім відомим місцем проживання засудженої особи в Україні або за місцем знаходження Міністерства юстиції України протягом одного місяця з моменту його надходження. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора (ч. 1 ст. 610). До клопотання Міністерство юстиції України подає на розгляд суду такі документи: 1) копію вироку разом з документом, що підтверджує набрання ним законної сили; 2) текст статей кримінального закону іноземної держави, на якому ґрунтується вирок; 3) документ про тривалість відбутої частини строку покарання, в тому числі інформацію про будь-яке попереднє ув'язнення, звільнення від покарання і про будь-які інші обставини щодо виконання вироку; 4) заяву засудженого про згоду на передачу його для відбування покарання в Україні, а у випадку, передбаченому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, заяву законного представника засудженого; 5) інформацію про стан здоров'я і поведінку засудженого.

Під час розгляду клопотання Міністерства юстиції України суд визначає статті (частини статей) закону України про кримінальну відповідальність, якими передбачена відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене засудженим громадянином України, і строк позбавлення волі, визначений на підставі вироку суду іноземної держави. При визначенні строку покарання у виді позбавлення волі, що підлягає відбуванню на підставі вироку суду іноземної держави, суд дотримується тривалості призначеного таким вироком покарання, крім таких випадків: 1) якщо законом України про кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення максимальний строк позбавлення волі менший, ніж призначений вироком суду іноземної держави, суд визначає максимальний строк позбавлення волі, передбачений кримінальним законом України; 2) якщо строк покарання, призначений вироком суду іноземної держави, менший, ніж мінімальний строк, передбачений санкцією статті Кримінального кодексу України за відповідне кримінальне правопорушення, суд дотримується строку, визначеного вироком суду іноземної держави.

Відповідно до клопотання Міністерства юстиції України суд може також розглянути питання про виконання додаткового покарання, призначеного вироком суду іноземної держави. Невиконане додаткове покарання, призначене вироком суду іноземної держави, підлягає виконанню, якщо таке покарання за вчинення цього кримінального правопорушення передбачено законом України. Воно виконується в межах і в порядку, передбачених законодавством України. При розгляді питання про виконання покарання суд може одночасно вирішити питання про виконання вироку суду іноземної держави в частині цивільного позову і процесуальних витрат у разі наявності відповідного клопотання.

Аналіз судової практики дає підстави стверджувати, що загалом законодавство досить чітко визначило порядок вирішення вказаних питань, що створило передумови для його правильного та однозначного застосування судами. Однак поодинокі випадки свідчать про порушення законодавства. Серед причин, за яких судами апеляційної інстанції задовольняються скарги та скасовуються ухвали судів першої інстанції, наведемо такі. По-перше, найчастіше трапляється

вихід судів першої інстанції за межі питань, які вирішуються в судовому засіданні при приведенні вироку іноземної держави у відповідність із законодавством України. Так, відповідно до ч. 3 ст. 610 КПК України під час розгляду клопотання Міністерства юстиції України суд визначає статті (частини статей) закону України про кримінальну відповідальність, якими передбачається відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене засудженим громадянином України, і строк позбавлення волі, визначений на підставі вироку суду іноземної держави. В одній із апеляційних скарг, поданих до суду апеляційної інстанції Міністерством юстиції України на ухвалу суду першої інстанції, якою було відмовлено в задоволенні клопотання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України, було вказано, що «суд безпідставно вдався до оцінки дій Міністерства юстиції, пов'язаних із передачею засуджених осіб»⁸. Очевидним є факт виходу за межі питань, які мали бути розглянуті судом.

По-друге, суди першої інстанції наполягають на перевірці згоди засудженої особи на передачу. Відповідно до ч. 2 ст. 4 Європейської конвенції про передачу засуджених осіб, якщо засуджена особа висловила державі винесення вироку побажання бути переданою, то така держава інформує про це державу виконання вироку у якнайкоротші строки після того, як рішення стане остаточним. Запити надсилаються міністерством юстиції держави, яка звертається із запитом, міністерству юстиції держави, до якої звернено запит (ч. 2 ст. 5). Отже, запит іноземної держави про передачу, надходить лише у випадку згоди особи на таку передачу. Як зазначено в ст. 7 Конвенції, держава винесення вироку забезпечує, щоб особа, яка повинна дати згоду на передачу відповідно робила це добровільно і з повним розумінням правових наслідків такої згоди. Процедура надання такої згоди регулюється законодавством держави винесення вироку. Держава винесення вироку дає державі виконання вироку можливість перевірити за допомогою консула або іншої офіційної особи, кандидатура якої погоджується із державою виконання вироку, чи була згода на передачу засудженої особи дана добровільно. Таким чином, перевірка добровільності згоди особи на передачу не становить предмет судового розгляду під час приведення вироку у відповідність із законодавством України, оскільки вказане питання вирішується Міністерством юстиції до звернення до суду.

Окрім того, Додатковий протокол до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб⁹ розмежовує дві ситуації: 1) коли «громадянин Сторони, який підлягає покаранню, призначеному на території іншої Сторони як частина остаточного вироку, намагається уникнути виконання або подальшого виконання покарання в Державі винесення вироку шляхом втечі на територію першої Сторони до відбування покарання, то Держава винесення вироку, може запитати від іншої Сторони, щоб та взяла на себе виконання покарання» (ч.1 ст. 2). В такому випадку згідно з ч. 3 ст. 2 «для передачі виконання покарання згода

⁸ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/

⁹ Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17.03.97р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_035.

засудженої особи не вимагається», оскільки вона добровільно прибула на її територію; 2) коли вирок містить наказ про висилку або депортацію, або ж будь-який інший захід, результатом якого є те, що такій особі більше не буде дозволено залишатися на території Держави винесення вироку після того, як вона буде звільнена з в'язниці. Держава виконання вироку не дає своєї згоди до прийняття до уваги думки засудженої особи. Держава винесення вироку повинна надати Державі виконання вироку заяву, що містить думку засудженого про його запропоновану передачу. Вказана особливість пояснюється тим, що засуджена особа може бути громадянином декількох держав, або мати можливість бути депортованою після відбування покарання в іншу державу, ніж держава її громадянства»¹⁰.

По-третє, суди, відмовляючи у клопотанні про приведення вироку у відповідність, посилаються на те, що фактична передача засудженої особи має передувати судовій процедурі, а також в окремих випадках суди вимагають обов'язкової участі в судовому розгляді особи, засудженої судом іноземної держави¹¹. Такі підстави не можна визнати законними, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 609 КПК України у разі задоволення запиту Міністерство юстиції України направляє державі, судом якої ухвалено вирок, інформацію про це разом з копією ухвали суду за результатами розгляду клопотання. Це підтверджує першочерговість судового слідства, яке передує фактичній передачі. Згідно з ч. 1 ст. 610 КПК України судовий розгляд здійснюється за участю прокурора, отже, участь засудженої особи не є обов'язковою.

Насамкінець, Кримінальний процесуальний кодекс України не передбачає можливості відмови у приведенні вироку іноземної держави у відповідність із законодавством України на підставі клопотання Міністерства юстиції України, поданого в порядку ст. 609 КПК України, оскільки така відмова порушує право засудженої особи, передбачене Конвенцією про передачу засуджених осіб.

В ухвалах про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України трапляється вказівка про «направлення копії ухвали до Міністерства юстиції України для повідомлення Міністерству юстиції Російської Федерації та організації прийняття засудженого в Україну»¹². Наведене формулювання має адміністративно-розпорядчий характер, що несумісне з процесуальними вимогами, які ставляться до таких рішень. Законодавець безальтернативно визначив, що копія ухвали суду направляється до Міністерства юстиції України та центрального органу виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні (ч. 8 ст. 610 КПК України).

Водночас необхідно відмежовувати розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України від розгляду судом питання про виконання вироку суду іноземної держави, процедура якого регламентується ст. 603 КПК України. В даному випадку про дату судового засідання повідомляють особі, щодо якої ухвалено вирок, якщо вона

¹⁰ Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17.03.978р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_035.

¹¹ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/

¹² Там само.

перебуває на території України. Така особа має право користуватися правовою допомогою захисника. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора. Суд визначає, яка частина покарання може бути виконана в Україні, керуючись положеннями Кримінального кодексу України, що передбачають кримінальну відповідальність за злочин, у зв'язку з яким ухвалено вирок, та вирішує питання про застосування запобіжного заходу до набрання ухвалою законної сили. Як вбачається з матеріалів кримінальних проваджень, прокурори оскаржують відмову в задоволенні клопотання про виконання вироку на підставі того, що суд не встановив період часу, коли особа з'явилася для відбування покарання, що унеможливує застосування п. 3 ч. 1 ст. 80 КК України, оскільки не з'ясоване питання щодо строку давності¹³. Випадки відмови у виконанні вироку суду іноземної держави з таких підстав не можна вважати законними, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 603 КПК України у разі необхідності проведення додаткової перевірки суд може постановити ухвалу про відкладення розгляду та отримання додаткових матеріалів. Без встановлення вказаної обставини, не дослідивши у повному обсязі матеріали провадження, суд може передчасно дійти висновку про закінчення строку давності виконання вироку.

Мотивуючи своє рішення, суд в ухвалі має зробити посилання на чинне законодавство та міжнародно-правові акти. Однак, як вбачається з матеріалів судової практики, суди обґрунтовують свою позицію посиланнями на підручник з кримінального права як на норму закону, що є безпідставним та неприпустимим.

Визнання і виконання заочного вироку іноземної держави на території України без забезпечення особі права на справедливий судовий розгляд справи щодо суті обвинувачення є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Вказане конвенційне положення імплементоване в законодавство України. Відповідно до ч. 7 ст. 602 КПК України не підлягають виконанню в Україні вироки судів іноземних держав, ухвалені заочно (*in absentia*), тобто без участі особи під час кримінального провадження, крім випадків, коли засудженій особі було вручено копію вироку і надано можливість його оскаржити.

Варто підкреслити, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження є одним із видів діяльності, що формує загальну парадигму міжнародних відносин. Ретельність виконання взятих зобов'язань не лише сприяє позитивному іміджу держави, а й забезпечує належний захист прав та свобод громадян України, засуджених судами іноземних держав. Судам також необхідно враховувати, що ігнорування висновків іноземних судів щодо покарання без об'єктивних на те підстав, чітко перелічених у Конвенції 1983 р., призводить до згортання практики передачі засуджених громадян України з інших держав для відбування покарання на батьківщині й шкодить самим громадянам України.

¹³ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/